

BIRGER ISACSON:

Global utveckling i lantbruket

I SvT 7-8 och 9/86 behandlas den svenska jordbrukskrisen av Birger Isacson och Per-Martin Meyerson. Isacson återkommer här med en artikel kring den internationella livsmedelsmarknaden.

När EG bildades i slutet av 60-talet importerade Västeuropa stora kvantiteter livsmedel. I dag har EG ett betydande överskott av livsmedel som söker marknader utanför EGs gränser. Detta sker bl a i konkurrens med USA som ger stora statliga exportsubventioner.

Det svenska jordbruket, som endast får statligt stöd med ca 20 % av exportkostnaden, kan givetvis inte konkurrera på en världsmarknad med fullt pris-krig. Sverige tvingas därför ta bort 1/2 miljon hektar åker från livsmedelsproduktion.

Lantmästare Birger Isacson är för närvarande riksdagsman och har under många år varit chef för LRFs Näringspolitiska avdelning samt ledamot av Lantbruksstyrelsen.

Under hösten har förhandlingar om ett nytt GATT-avtal pågått. Syftet med GATT är att skapa frihandel mellan länderna. Genom att riva alla handelshinder skulle vi få en internationell handel, där varor produceras i de länder som har störst förutsättningar att göra detta till lägsta pris.

I målsättningen för en ny s k GATT-runda finns också livsmedelssektorn med. Skulle man kunna förverkliga en sådan tanke, då måste jordbrukspolitiken förändras i de flesta länder — även i Sverige. Många tror, att det skulle betyda dödstöten åt svenskt lantbruk, men det är alldeles säkert en onödig pessimism.

Den internationella handeln med livsmedel har blivit en starkt uppmärksammat företeelse under senare år, där det mest framträdande draget är en mycket medveten priskonkurrens mellan exportländerna. Vad är då orsaken till detta?

Priskrig mellan USA och EG

När EG skapades i slutet av 1960-talet gällde den traditionella bilden av ett industrialiserat Västeuropa, där det förekom en betydande import av livsmedel. Här hade USA, Kanada och Nya Zeeland en säker marknad för sina jordbruksprodukter. Men en målmedveten jordbrukspolitik inom EG har vänt utvecklingen. I dag har EG ett betydande överskott av livsmedel, som söker marknader utanför EGs gränser. Detta sker då i konkurrens med de traditionella exportländerna. Men utrymmet på denna marknad är begränsat. Tidigare importländer har efter hand uppnått en hög grad av självförsörjning, så t ex Kina och andra östasiatiska länder. Det har där- emot inte lyckats för Sovjet, som tidigare

var en spannmålexporterande stat, att klara sin livsmedelsförsörjning trots ett mycket ambitiöst nyodlingsprogram.

För USA innebär EGs inträde på en begränsad exportmarknad stora problem. Det amerikanska lantbruket har utvecklats mot ett allt större exportberoende. När denna marknad bokstavligt talat krymper får det långtgående effekter på den amerikanska jordbrukspolitiken. Det mest påtagliga resultatet i nuet är att USA med stora statliga exportsubventioner försöker konkurrera ut andra exportländer. Det betyder ett uppenbart priskrig som riktas både mot EG och traditionella exportländer som t ex Australien och Nya Zeeland.

Vilka effekter detta får på sikt, det är svårt att nu söka sja om. Men det är ju en utveckling som går stick i stäv med idén bakom GATT. Där gäller ju som huvudprincip att inget land får subventionera export eller lägga materiella hinder för import.

I detta priskrig spelar den jordbrukspolitik som de olika länderna har utvecklat en framträdande roll. USA tillåter t ex inte fri import av livsmedel. Sådana får importeras endast efter en kvotering, där hänsyn alltid tas till USAs egen marknadssituation. USA har t ex en dubbelt större spannmålsproduktion än som krävs för självförsörjning, men är å andra sidan inte självförsörjande med en rad animaliska livsmedel. Därför fick t ex Danmark tillstånd att exportera griskött, köttkonserver och ost m m till USA för över 5 000 mkr förra året.

EG-länderna har en gemensam jordbrukspolitik, som tillåter import av foderåvaror till världsmarknadspriser, men endast tillåter annan livsmedelsimport från tredje land efter kvotering. All export utanför EGs gränser sker med stöd från

den gemensamma FEOGA-kassan, vilken finansieras med en särskild momsavgift. Inom EG råder i princip en gemensam produktprisnivå.

Danmarks EG-uppsving

För det danska lantbruket betydde anslutningen till EG en enorm lyftning. Till skillnad från svensk jordbrukspolitik har danskt lantbruk alltid haft politiskt stöd för export av livsmedel. Vid inträdet i EG fick det danska lantbruket över en natt tillgång till EGs hela "hemmamarknad". Men därutöver EGs stöd för export till tredje land. Detta skapade med ett slag en väldig framtidstro och investeringsbenägenhet i danskt lantbruk. Den produktion som ökat mest i Danmark är grisköttsproduktionen. (Danskt lantbruk producerar i dag ca 3,5 ggr så många slaktsvin som svenskt.)

Genom det som sedan hänt har exporten ökat från 11,000 milj Dkr år 1972 till över 45,000 milj Dkr under 1985. 23,000 milj kr härrör från export till andra EG-länder och 22,000 milj till länder utanför EG. Det senare beloppet inkluderar ca 7,000 mkr i form av exportstöd från EGs exportkassa -FEOGA.

Om vi nu jämför det svenska lantbrukets villkor med det danska, kan vi konstatera, att svenskt lanbruk i huvudsak självt får svara för sina exportkostnader på en marknad, där det sedan något år tillbaka råder fullt priskrig. Med det beslut som riksdagen fattade förra våren kan man summera statens exportbidrag till ca 20 procent av den totala exportkostnaden. (Under senare år har vi exporterat livsmedel för 5-6,000 mkr årligen, vilket krävt över 3,000 mkr i exportkostnad.)

De låga världsmarknadspriserna slår därför mycket hårt mot det svenska lant-

bruket. Med dagens perspektiv på världsmarknaden, måste svenskt lantbruk därför med till buds stående medel söka minska sin produktion, då man måste räkna med att det tar åtskilliga år innan världsmarknaden böjar anpassa sig till realistiska produktionskostnadspriser.

Kan GATT förändra utvecklingen?

Ja, det återstår att se, Utgångsläget är verkligen inte det bästa. Men om man slopade alla handelshinder och alla exportsubventioner finns det ingen anledning för svenskt lantbruk att ge framtiden förlorad. Den effektivitet svenskt lantbruk uppnått innebär stora möjligheter, även om det kan innebära ett delvis nytt produktval. Det skulle ge stora möjligheter för svensk livsmedelsindustri att konkurrera på basis av sunda inhemska råvaror.

Svenska konsumenter kommer ju också alltid att ha behov av en närproduktion av livsmedel av alla de slag. Debatten under senare tid visar var konsumenterna står i den frågan. De drömda låga prisnivåerna genom import kan heller aldrig garanteras, även vid en fri marknad. Se bara på frukt- och grönsaksmarknaden, där det inte finns några importrestriktioner, och där priset i konsumentledet varit kraftigare än på andra livsmedel, kaffe undantaget.

Men vad svenskt lantbruk inte kan klara det är en fri import vid en världsmarknad, där exportländerna vräker ut sina överskott med stora statliga bidrag som nu USA och EG tillåter sig att göra. I internationell jämförelse har Sverige i dag världens mest liberala jordbrukspolitik, där inga andra restriktioner finns än den importavgift, som utgör ett skydd för att svenska bönder inte skall slås ut av en nyckfull världsmarknad.

Livsmedelssituationen efter år 2000

Lantbruk är i alla länder en näring som måste arbeta med ett långsiktigt perspektiv. Världens odlingsområden är trots allt begränsade. Sverige har 2 promille av världens totala åkermark. Vi är 2 promille av världens befolkning. Befolkningsökningen är enorm i världen. År 2000 är världens befolkning en femtedel större än nu.

Men överallt i världen sker samtidigt en stor förstörelse av åkermark. World Conservation Strategy gjorde för ett par år sedan en utvärdering av denna process. Där säger man: Om utarmningen fortsätter som nu kommer nära en tredjedel av världens odlingsbara mark att vara förstörd inom en tjugoårsperiod.

I Sverige diskuterar vi som bäst hur vi ska kunna ta bort en halv miljon hektar åker från livsmedelsproduktion, för att slippa ifrån dryga exportkostnader. Ska vi plantera den arealen med skog, som det tar bortåt hundra år innan vi kan skörda? . . .

Ja, vad kommer att hända? Kanske vi redan inom en femårsperiod får svaret.

Om USA exporterar sina överskott till en tredjedel av produktionskostnaderna, kommer detta att innebära våldsamma påfrestningar för t ex EG-länderna, som redan har svårt att komma överens om hur FEOGA-kassan skall finansieras. Kommer de inte att söka krympa sitt jordbruk och dra sig tillbaka från världsmarknaden för att skydda sin hemmamarknad? . . .

I den situationen — någon gång under 90-talet — kommer exportmarknaden av livsmedel att nå en viss balans. Ty i längden kan inte ens USA finna det förenligt med sina ekonomiska intressen att inte ta ut ett pris på exporten, som täcker lanbrukets produktionskostnader.